

Академична и стратегическа комуникация
Academic and Strategic Communication

**Децентрализация и интернационализация
на докторантското обучение в Германия по примера
на Свободния университет в Берлин**

DOI 10.55206/HJB3972

Адриана Тонева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Имейл: a.toneva@phls.uni-sofia.bg

Абстракт: Германия е привлекателна научна дестинация за докторанти и млади учени от Европа и от целия свят. Със своите иновативни изследователски постижения страната е на едно от челните места в Европейския съюз. Висшите учебни заведения в страната предлагат широк спектър от специалности за млади изследователи като част от тях могат да бъдат изучавани на чужд език. Основните въпроси се отнасят до нормативните разпоредби относно докторантското обучение в Германия на ниво федерална държава и федерални провинции на базата на децентрализираното самоуправление, до процедурата за допускане и завършване на докторантура в Свободния университет Берлин, както и до принципа на интернационализация в същия университет, които са и темата на статията. В статията е направено проучване на нормативната база, на стратегически документи относно докторантурите. Използваните методи са на контент анализ и вторичен анализ на данни. Направени са изводи и обобщения, които са представени в обобщен вид в таблици. Статията има практико-приложен характер, тъй като представя практики от Германия, които могат да са полезни и в други държави и университети.

Ключови думи: Германия, Свободен университет Берлин, докторантско обучение, млади изследователи, нормативна база, изследователски постижения, децентрализация, интернационализация.

Decentralisation and Internationalisation of Doctoral Education in Germany on the Example of the Free University of Berlin

Adriana Toneva

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

E-mail: a.toneva@phls.uni-sofia.bg

Abstract: Germany is an attractive research destination for PhD students and young scientists from Europe and around the world. With its innovative research achievements, the country ranks among the top in the European Union. The country's higher education institutions offer a wide range of courses for young researchers, some of which delivered in a foreign language. The main questions concern the regulations on doctoral studies in Germany at the level of the federal state and the constituent states on the basis of decentralised self-government, the procedure for admission to and completion of doctoral studies at the Free University of Berlin, and the principle of internationalisation at the same university, which are also the subject of the article. A study of the legal framework, strategic documents on doctoral degree and education is included in the article. The methods used are content analysis and secondary data analysis. Conclusions and generalisations are made and summarised in tables. The article has a practical-applied character as it presents practices from Germany that may be useful in other countries and universities.

Keywords: Germany, Free University Berlin, PhD study, young researchers, regulatory framework, research achievements, decentralisation, internationalisation.

Увод

Германия е привлекателна научна дестинация за докторанти и млади изследователи от Европа и от целия свят. В страната има около 390 висши учебни заведения, които са разделени в три големи групи. Това са университетите, висшите училища с практическа насоченост, наречени в англосаксонските страни University of Applied Sciences или университети за приложни науки, както и висшите учебни заведения за филми, музика и изкуства.

В хода на изпълнение на Болонския процес от 1999 г. за съгласуваност на системите за висше образование в Европа всички специалности за придобиване на висше образование в Германия са преобразувани в бакалавърска или магистърска степен. Провеждането на следващата научна степен, тоест докторантско обучение, по принцип е възможно само в университетите. Въвеждането на правото за обучение на докторанти във висши училища за приложни науки в провинция Хесен от 1. януари 2017 г. първоначално предизвиква сериозни дискусии. Франкфуртският университет за приложни науки, Висшето училище „Фулда” и Висшето училище за Рейн

Майн се обединяват в Докторантски център за социални дейности, който през 2022 г. е утвърден като успешен модел от независима научна комисия.

Според данни на Федералната статистическа служба през 2020 г. в Германия освен Докторантския център за социални дейности в Хесен има още 159 висши учебни заведения, в които се провежда докторантско обучение. През 2021 г. тях се обучават 200 300 докторанти, от които над 45 600 са чуждестранни граждани. [1]

В рамките на ЕС Германия е една от водещите страни в сферата на иновациите. Тя постига това чрез мерки и инициативи на политическо ниво в сътрудничество със самите висши учебни заведения. Така през 2008 г. е приета „Инициативата за квалификация“, която финансира обучение през целия живот под мотото „Напредък чрез образование“. От 2007 г. насам „Инициативата за отлични постижения“, която представлява сътрудничество между федерацията и провинциите, води до създаване на международно ориентирани докторантски училища (graduate schools) и клъстери. Други успешни мерки са Пактът за висшето образование 2020, който е един от основните стълбове на висшето образование в Германия, както и Hightech-Стратегията и Стратегията за интернационализация. Интернационализацията на висшите учебни заведения в Германия е приоритет на Федералното министерство на образованието и изследванията, което дава възможност на германски студенти и учени да събират международен опит и същевременно цели да утвърди германските университети като атрактивни за изследователски престой на местни и чуждестранни студенти и млади учени. [2]

В условията на отлични възможности за изследователска работа в Германия има три форми на докторантското обучение – индивидуално, структурирана докторантска програма или в рамките на т.нар. докторантски училища (PhD-Track/graduate schools), а периодът за самата изследователска дейност варира между 3 и 6 години. Съществува нормативна база с основни изисквания за допускане на кандидатите до докторантура като конкретните условия за прием и провеждане на докторантура се различават в отделните федерални провинции, в различните университети и в зависимост от специалността и именно тези фактори ще бъдат подробно разгледани в настоящата статия.

Нормативна база

Германия е федерална държава, която в „световен мащаб е призната за пример за успешно провеждане на процеса на децентрализация“ (<https://www.bmz.de/de/themen/dezentralisierung>) [3] във всички области на живота. Това важи с особена сила за сферата на културата и образованието, които са в компетенциите на отделните федерални провинции. От своя страна Конституциите на отделните федерални провинции дават на висшите учебни заведения правото на самоуправление в рамките на закона. За да оцелеят сред конкуренцията в глобализирания свят в дългосрочен план универ-

ситетите се нуждаят от свобода на действие, гъвкавост, устойчивост и сигурност при планирането. Затова автономията на висшето образование не трябва да се разбира само като право на законова автономия, а като способност за независимост от държавното влияние в правната, финансовата, организационната и кадровата област. В този смисъл степента на автономия варира между гаранциите на член 5, параграф 3, изр. 1 от Основния закон (Art. 5 Abs. 3 S. 1 GG) и ангажимента към държавната власт от член 20, параграф 2 от Основния закон (Art. 20 Abs. 2 GG). [4]

Относно висшето образование на федерално ниво има няколко закона, които регламентират заплащането на преподавателите във висшите учебни заведения, подпомагането на образованието и стипендиантските програми. Основна роля на федерално ниво има Рамковият закон за висшето образование. Той регламентира задачите на висшите учебни заведения и поставя границите, в които отделните провинции имат свободата сами да организират видовете учебни заведения в съответствие с този закон. В § 6 от Рамковия закон е предвидено редовно провеждане и публикуване на оценка на работата на висшите учебни заведения в преподаването и изследователската дейност, в подкрепата на научното развитие на младите учени и равнопоставеността между половете. Раздел 2 е посветен на целите на следването, видовете изпити, научните степени бакалавър и магистър и следването в чуждестранни учебни заведения. [5]

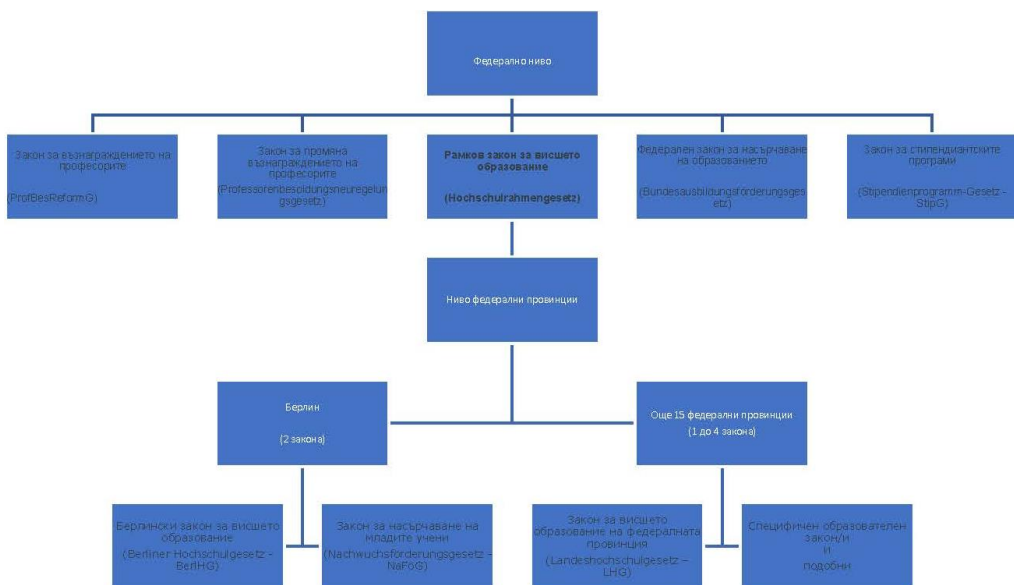
Докторантското обучение не е изрично споменато в Рамковия закон, но целият Раздел 3 се отнася до изследователската дейност: „Научните изследвания в институциите за висше образование служат за придобиване на научни знания и за осигуряване на научна основа и по-нататъшно развитие на преподаването и обучението. Обект на научните изследвания във висшите учебни заведения могат да бъдат, като се има предвид мисията на учебното заведение, всички научни области, както и прилагането на научните знания в практиката, включително последиците, които могат да произтекат от прилагането на научните знания. Висшите учебни заведения си сътрудничат помежду си, с други научноизследователски институции и с институции за планиране и насърчаване на научните изследвания на надрегионално равнище, за да координират научноизследователските проекти и приоритети и да планират и осъществяват съвместни научноизследователски проекти.“

Рамковият закон регламентира още общите предпоставки за допускане до следване, както и условието, че всеки германски гражданин може да следва във всяко едно висше учебно заведение в отделните федерални провинции независимо от месторождението му или местожителството в конкретна федерална провинция. Законът дава предписания относно позициите на преподавателския, научния и творчески състав на висшите учебни заведения, както и относно правната форма на висшите учебни заведения. „По правило висшите учебни заведения са публичноправни корпорации и в

същото време държавни институции. Те могат да бъдат учредени и под друга правна форма. Те имат право на самоуправление в рамките на закона. Висшите учебни заведения приемат свои устави, които се одобряват от провинцията. Условието за отказ на одобрение се урежда със закон.“ (§58, ал. 1 и 2 HRG). [6]

Именно правото на самоуправление и приемането на собствени устави от страна на висшите учебни заведения обяснява различията в условията за провеждане на докторантско обучение в различните университети и в отделните специалности, на което ще бъде обърнато внимание в настоящата статия. Рамковият закон задължава федералните провинции да приложат неговите разпоредби чрез приемане на съответните закони.

Графика 1. Опростена схема на законите в областта на висшето образование на ниво федерална държава и федерални провинции

Източник: собствено съставяне въз основа на <https://www.kmk.org/dokumentation-statistik/rechtsvorschriften-lehrplaene/uebersicht-hochschulgesetze.html>

Според конституционното си устройство Германия е федерална република, която се състои от 16 федерални провинции, сред които и три така наречени градове-държави, които са със статут на федерални провинции. Това са градовете Берлин, Бремен и Хамбург. Обозначения като например Свободна държава Бавария са по-скоро спомен от отминала историческа епоха и нямат правно значение в рамките на Федерална република Германия, където всички провинции са равнопоставени и са задължени да приемат съответните закони в изпълнение на разпоредбите на Рамковия закон за висшето образование.

Във всяка федерална провинция съществуват между един и четири собствени закона в областта на висшето образование, като разглеждането на всеки един от тях по отделно неимоверно много ще утежни и удължи съдържанието на статията. Затова на тях ще бъде направен общ преглед, а подробно внимание ще бъде отделено на града-държава Берлин, който същевременно е и столица на федералната република. Всяка федерална провинция е приела свой закон за висшето образование, който обикновено носи името на съответната провинция. В две от провинциите – Бремен и Рейнланд-Пфалц, това е и единственият провинциален закон за висше образование.

Повечето провинции разполагат със специфичен закон за подпомагане на научния потенциал и развитието на младите учени като докторантското обучение в някои случаи е изрично споменато. Например Законът за подкрепа на подрастващите в областта на науката и изкуствата на провинция Баден-Вюртемберг регламентира, че „[в]исшето учебно заведение може да предвиди различни проценти на финансиране, ако това се окаже необходимо с оглед на условията на пазара на труда в съответната област, изключително високите разходи за подготовка на дисертацията или семейното положение, за да се привлекат висококвалифицирани кандидати за докторантура“ (Landesgraduiertenförderungsgesetz – LGFG). [7]

В някои федерални провинции като например Бавария има по три закона – Баварският закон за висшето образование, Баварският закон за зетите във висшите учебни заведения и Баварски закон за подпомагане на (научния) елит. Последният предвижда стипендии за докторанти, които въз основа на следването и резултатите от изпитите показват академични постижения над средните и се доказват като способни за научна работа (сравни чл. 7 BayEFG). [8]

Провинция Заарланд например разполага с четири закона, защото освен Заарландският закон за висше образование е приела два отделни закона за изкуство и музика във висшите учебни заведения, както и Закон за професионалните академии (Saarl. BakadG). Това са така наречените академии за дуално обучение, тоест период от най-малко три години професионално обучение, свързано теоретично с науката и в същото време ориентирано към практиката (сравни чл. 1 Saarl. BakadG). [9]

В града-държава Берлин важат два закона – Берлинският закон за висшето образование (Berliner Hochschulgesetz – BerlHG) [10] и Закона за насърчаване на младите учени (Nachwuchsförderungsgesetz – NaFöG). [11] Те се отнасят за всички висши учебни заведения на територията на Берлин. В § 35 Докторантури на Берлинския закон за висшето образование е регламентирано какво означава докторска степен, какви са изискванията за допускане до такава, както и продължителността на докторантското обучение, като това е онагледено в Таблица 1. [12]

Таблица 1. Извадки от § 35 Докторантури на Берлинския закон за висшето образование

(1) Докторската степен служи като доказателство за способността за провеждане на задълбочена научна работа.
(2) За допускане до докторантура се изисква успешно завършване на магистърска степен в университета или висше училище за приложни науки или еквивалентна университетска степен. [...] Притежателите на бакалавърска степен с особена квалификация могат да бъдат приети директно в докторантура след процедура за оценка на способностите. Ако магистърската степен не е била предшествана от бакалавърска степен, приемът в докторантура също е допустим само ако необходимата способност е била доказана по този начин. Университетите предлагат на своите докторанти докторски програми с продължителност три години.
(3) Завършилите висши училища по приложни науки с диплома за висше образование с подходяща квалификация могат да бъдат приемани директно в докторантура. Доказването на съответната квалификация не може да бъде обвързано с придобиването на университетска степен.
(4) Университетите и висшите училища по приложни науки работят съвместно за насърчаване на подходящи висшисти и за тази цел провеждат съвместни процедури за докторантура. Преподавателите от университетите по приложни науки участват в съвместни докторантски процедури с равни права и задължения. Поне един професор от университета и един от висшето училище за приложни науки участват в надзора и изпита.
(5) Висшите училища осигуряват научното ръководство на докторантите. За тази цел университетските преподаватели, които са поели ръководството на докторантски проект, сключват писмено споразумение за ръководство с докторанта.
(6) Научната степен „доктор“ се присъжда въз основа на докторантурата. [...]
(7) Дисертационният труд може да се основава на няколко отделни работи, да е резултат от изследователска работа с трети страни и да е написан на език, различен от немския.

Източник: Собствено съставяне въз основа на Берлинския закон за висшето образование (BerlHG)

В Закона за насърчаване на младите учени (Nachwuchsförderungsgesetz – NaFöG) [13] също има отделен параграф с разпоредби за подпомагането на докторанти, които са представени в Таблица 2.

Таблица 2. § 2 Подпомагане на докторанти чрез Закона за насърчаване на младите учени

(1) Лицата, които се подготвят за докторантура след завършване на университетска степен, могат да получат стипендия за тази цел, ако постиженията им са много над средните и ако се очаква техният академичен проект да има важен принос към научните изследвания.
(2) Стипендия за завършване на докторска дисертация в напреднал етап може да бъде отпусната, ако работата по дисертацията не е била финансирана преди това с публични средства или от частни институции, които се издържат изцяло или предимно от публични средства. Стипендията за завършване на докторантура не може да бъде по-дълга от една година.
(3) Стипендия може да бъде отпусната само на студент от висше училище в обхвата на този закон, който е под академичното ръководство на университетски преподавател или друг хабилитиран преподавател.
(4) Стипендия не може да се отпуска на лице, което получава или е получавало друго финансиране за същата цел от публични институции или частни институции, финансирани с публични средства.

Източник: Собствено съставяне въз основа на Закон за насърчаване на младите учени (NaFöG)

От таблиците става ясно, че двата закона на ниво федерална провинция в града-държава Берлин дават общи насоки относно докторантското обучение и възможностите за финансиране. Конкретните изисквания, срокове и условия за написване и успешна защита на дисертация следва да се търсят сред разпоредбите на съответните университети.

Докторантското обучение в Свободния университет в Берлин

Освен град-държава Берлин е и столица на федералната република. Градът има интересна история, защото в периода на разделението на Германия от 1949 г. до 1990 г. на Германска демократична република (ГДР) и Федерална република Германия (наричана разговорно Западна Германия) Берлин също е разделен на източна и западна част. Двата най-известни университета в двете части на разделения град са Хумболтовият университет в Източен Берлин и Свободният университет в западната част на Берлин. След Обединението на Германия двата университета запазват позицията си на едни от най-реномираните учебни заведения в цяла Германия, в които се обучават млади учени от страната и чужбина. Третият елитен университет в Берлин е Техническият университет, който заедно с Хумболтовия и Свободния университет принадлежат към германските университети от „Инициативата за отлични постижения” и към Берлинския университетски алианс (Berlin University Alliance).

Хумболтовият университет Берлин е най-старият от трите берлински университета, основан през 1809 г. от пруския крал Фридрих Вилхелм III като „Университета на Берлин”, а през 1949 г. е преименуван и от тогава носи актуалното си название. Със своите около 34 000 студенти и над 100 специалности Техническият университет Берлин спада към най-големите технически университети в Германия. През 2007 г. и 2012 г. Свободният университет Берлин е първият берлински университет включен в „Инициативата за отлични постижения”, която носи допълнително финансиране за изследователски проекти. Според проучвания на Фондация „Александър фон Хумболт” през 2014 г., 2017 г. и 2020 г. най-много доказали се чуждестранни учени и млади изследователи предпочитат Свободния университет Берлин, следван от Хумболтовия университет Берлин и Университета „Лудвиг-Максимилиан” в Мюнхен. Това са причините в настоящата статия Свободният университет Берлин да бъде избран като обект за анализиране на условията за провеждане на докторантско обучение в него.

Докторантите в Германия могат да избират между т. нар. „класическа” индивидуална докторантура, която е най-разпространеният вид докторантско обучение в страната, и структурирана докторантска програма, при която тяхното изследване е част от групов научен проект. Такъв избор имат и докторантите в Свободния университет Берлин. При индивидуалната докторантура кандидат-докторантът сам избира темата на своето изследване, като

се препоръчва тя да бъде близка до областта на магистърското му образование. Намирането на научен ръководител е отговорност на бъдещия докторант, който в писмен вид се обръща към най-подходящия според него професор и представя темата, по която възнамерява да пише. При индивидуалната докторантура докторантът работи интензивно с научния си ръководител, който напътства процеса на писане на дисертацията. В този случай докторантът се концентрира само върху научния си труд, без да е задължен да участва в курсове или семинари. По собствено желание докторантите в Свободния университет Берлин могат да посещават курсове към изследователския център Dahlem Research School | Center for Junior Researchers.

В последните години като успешен модел в Германия се налага „структурираната“ докторантура в рамките на докторантски училища или изследователски групи към Германската изследователска общност. Предимството на този вид обучение е интердисциплинарният подход, който дава възможност за обмен на опит в рамките на специализирани курсове и допринася за социалната интеграция между докторантите чрез участието им в различни уъркшопове и съвместното подготвяне на научен труд. При структурираните докторантски програми се кандидатства директно за програмата, а научното ръководство бива посочено в рамките на програмата. Много от структурираните докторантски програми предлагат и възможности за финансиране на обучението. На година обикновено има предложени една или две дати за кандидатстване за съответната докторантска програма. Кандидатите за такива програми по принцип са повече от местата за докторанти, голям брой от тях са с международен опит или са чужденци, а приемът в структурираните докторантски програми в много случаи е предизвикателство. Възможно е изискванията към кандидатите да са по-високи в сравнение с тези при индивидуална докторантура и в условията на значителна конкуренция кандидат-докторантите се борят за място в изследователска група по предварително зададена тема. Структурираните докторантски програми към Свободния университет Берлин са под шапката на центъра за млади изследователи Dahlem Research School | Center for Junior Researchers, който се превръща в отправна точка за млади германски и чуждестранни учени в началото на тяхното академично развитие. Dahlem Research School | Center for Junior Researchers е централна институция на Свободния университет Берлин. Изследователският център, от една страна, организира всеобхватна програма за академично развитие на младите учени, а от друга – оказва индивидуална подкрепа при административно-правни въпроси, отнасящи се до младите учени, особено при чуждестранните докторанти. Условията за провеждане на докторантура в Германия са еднакви за германски и чуждестранни граждани, но завършеното в чужбина образование следва да бъде признато от отговорните германски образователни институции. Чуждестранните докторанти трябва да докажат владене на немски език или ако док-

торантурата се провежда на друг език съответно владеене на този език. Възможно е за определени специалности университетите да имат и допълнителни изисквания към докторантите.

В Свободния университет Берлин има 12 факултета, като всеки от тях има собствен правилник с разпоредби относно докторантското обучение. Факултетите са както следва: Биология, Химия и Фармация; Образование и психология; Науки за Земята; История и културология; Математика и компютърни науки; Философия и хуманитарни науки; Физика; Политически и социални науки; Право; Ветеринарна медицина; Икономика и Charité – Университетска медицина Берлин (съвместно с Хумболтовия университет Берлин).

За сравнение в **Таблица 3** ще бъдат изложени разпоредбите на три произволно избрани факултета от различни области в Свободния университет Берлин – „Образование и психология“, „Математика и компютърни науки“ и „Политически и социални науки“.

Таблица 3. Разпоредби относно докторантско обучение в Свободния университет Берлин във Факултети „Образование и психология“, „Математика и компютърни науки“ и „Политически и социални науки“

Факултет	Вид докторска титла	Комисия за допускане до докторантура	Препоставки за обучение като докторант	Продължителност	Дисертация	Изпитен колоквиум (Диспут)
Образование и психология	– Доктор на естествените науки (doctor rerum naturalium, съкратено: Dr. rer. nat.) или – Доктор по философия (Doctor of Philosophy, съкратено: Ph. D.); изисква се завършване на докторантура в Dahlem Research School или еквивалентно обучение.	– Най-малко трима университетски преподаватели и един научен сътрудник със завършена докторска степен. – Ако докторантурата се провежда на английски или друг език, се представя документ за владеене на езика на ниво C1 според Общата европейска езикова рамка.	Завършено образование в съществена за докторантурата специалност с: – магистърски изпит с общ резултат 300 кредитни точки или – еквивалентен изпит с обща оценка най-малко „добър“. При отсъствие на тези критерии: – тест за установяване на умения, проведен от двама университетски преподаватели.	– 3 години за написване на дисертационния труд – до 4-тата година завършване на докторантурата – молба за удължаване на срока до 3 месеца след изтичане на 4-те години	– Писмен научен труд (дисертация) или – няколко отделни писмени труда (кумулативна работа) – задължение за публикация	– Изпитен колоквиум (диспут) в рамките на 4 месеца след връчване на последната рецензия – 30-минутен доклад по темата на дисертацията и въпроси – ако диспутът е неуспешен право на един повторен опит най-рано след 3 месеца и най-късно до 6 месеца.
Математика и компютър-	– Доктор на естествените науки (doctor rerum naturalium,	– Най-малко трима университетски преподаватели и един	Завършено университетско образование в съществена за	– Сроктът за завършване на докторантурата е 4 години	– Индивидуална дисертация или	– Изпитен колоквиум (диспут) в рамките на най-много 2

<p>ни науки</p>	<p>съкратено: Dr. rer. nat.)</p>	<p>научен сътрудник със завършена докторска степен.</p>	<p>докторантурата специалност с: – магистърски изпит с общ резултат 300 кредитни точки или – еквивалентен изпит с обща оценка най-малко „добър“. При отсъствие на тези критерии: – тест за установяване на умения, проведен по правилата за магистърски изпити в сферата на математиката и информатиката от двама университетски преподаватели. При магистърска степен в сферата на математиката, информатиката или биоинформатиката от висше училище за приложни науки: – допускане до докторантура при наличие на квалификация по преценка на комисията за допускане до докторантура.</p>	<p>– за лица, които освен докторантурата, нямат други задължения, срокът за завършване на докторантурата е 3 години – молба за удължаване на срока до 3 месеца след изтичане на 4-те години</p>	<p>– Разпознаеми части от дисертация в рамките на групов проект – задължение за публикация</p>	<p>месеца след връчване на последната рецензия – 30-минутен доклад по темата на дисертацията и въпроси – ако диспутът е неуспешен право на един повторен опит най-рано след 3 месеца и най-късно до 18 месеца – при неиздържана защитата на дисертацията, молба за нова процедура за допускане до докторантура може да се подаде най-рано след 6 месеца и новата дисертация да бъде представена най-рано след една година.</p>
<p>Политически и социални науки</p>	<p>– Доктор на политически науки (doctor rerum politicarum, съкратено: Dr. rer. pol.) или – Доктор по философия (doctor philosophiae, съкратено: Dr. phil.) или – Доктор по философия (Doctor of Philosophy,</p>	<p>– Най-малко трима университетски преподаватели и един научен сътрудник със завършена докторска степен.</p>	<p>Завършено образование в специалност политически науки, икономика или социални науки с: – магистърски изпит с общ резултат 300 кредитни точки или – еквивалентен изпит с обща оценка най-малко „добър“. При отсъствие на тези критерии:</p>	<p>– 3 години за написване на дисертационния труд – до 4-тата година завършване на докторантурата – молба за удължаване на срока до 2 месеца преди изтичане на 4-те години, подадена от научния ръководител и подписана от докторанта</p>	<p>– Писмен научен труд (дисертация) или – няколко отделни писмени труда (кумулативна работа) – задължение за публикация</p>	<p>– Изпитен колоквиум (диспут) в рамките на 4 месеца след връчване на последната рецензия – работен език: немски, английски или друг – 30-минутен доклад по темата на дисертацията</p>

	съкратено: Ph. D.); изисква се завършване на докторантура в Dahlem Research School или еквивалентно обучение.		– възможно най-висока изпитна оценка и – тест за установяване на умения, проведен от двама университетски преподаватели.		цията и въпроси – ако диспутът е неуспешен право на един повторен опит най-рано след 3 месеца и най-късно до 6 месеца.
--	---	--	---	--	--

Източник: Собствено съставяне въз основа на вътрешни разпоредби, публикувани на сайта на университета.

От **Таблица 3** става ясно, че значителна част от изискванията на разглежданите факултети за допускане до и провеждане на докторантско обучение се припокриват – например при състава на изпитната комисия, която разглежда документите на кандидат-докторантите, при регулярния срок за написване на дисертационния труд, както и при защитата на научния труд в рамките на изпитен колоквиум (диспут). Различия се наблюдават в езиците, на които може да се провежда докторантурата, както и във вида на самата дисертация – индивидуален научен труд или част от кумулативен труд в рамките на научен проект.

До 2008 г. условията за допускане до докторантура са по-обща и почти еднакви за повечето специалности – изисква се преди всичко завършена магистърска степен или подобно образование с оценка поне „Добър“. Впоследствие се въвеждат изменения като вниманието все повече се насочва към връзката между предишното образование и областта на дисертационното изследване, а след провеждане на специализиран тест за умения до докторантура се допускат и кандидати, завършили висши училища за приложни науки. Има и разграничения между докторските титли, които получават младите учени след завършване на своята докторантура в отделните факултети и специалности. Например титла за Доктор по философия на английски език (Doctor of Philosophy, съкратено: Ph. D.) се присъжда само след завършване на докторантура в изследователския център Dahlem Research School | Center for Junior Researchers на Свободния университет Берлин или при еквивалентно обучение.

Интернационализация в науката

По данни на Свободния университет Берлин през 2022 г. в него се обучават 4000 докторанти като над 1500 от тях са чуждестранни докторанти, а на година гостуват около 600 чуждестранни изследователи. [14] Сред германските университети най-много стипендианти на Фондация „Александър фон Хумболт“ провеждат своята изследователска дейност в Сво-

бодния университет в Берлин. Приблизително 20% от студентите и 38% от докторантите идват от чужбина, а в университета учат и работят хора от около 130 държави. [15] Това доказва, че Свободният университет е един от най-известните и популярни в международен план германски изследователски университети. Но тези данни не са случайност, а целенасочена политика на Свободния университет. В международен план Свободният университет поддържа партньорски взаимоотношения с повече от 500 университета на всички континенти. Чрез международни университетски мрежи като например Una Europa и U7+ възможностите за международно сътрудничество на членовете на Свободния университет Берлин непрекъснато се разширяват. Като се опира на „Стратегията за интернационализация 2020“ [16] през април 2021 г. ръководството на Свободния университет изработва „Международна стратегия 2025“ [17], с която цели да допринесе за развитието на глобалното знание, да засили обмена на знания и не на последно място да позиционира университета като глобален изследователски център.

Конкретните цели и мерки в „Стратегията“, които ще бъдат изброени накратко по-долу, обхващат както премахването на структурните пречки като липса на английски вариант на учебния софтуер, така и дългосрочни планове за международни проекти и привличане на чуждестранни сътрудници. [18]

В Свободния университет Берлин се налага схващането, че съществуващите успешни изследователски структури могат да развият своя пълен потенциал при работа в сътрудничество:

– Европейската университетска мрежа Una Europa се превръща в двигател за тестване и по-нататъшно развитие на иновативни формати на сътрудничество, както в областта на преподаването и ученето, така и в областта на научните изследвания. Освен това Una Europa служи за укрепване на Европейската идея на всички нива в университета.

– Университетът поддържа стратегически партньорства и е част транснационални университетски мрежи.

– Мрежата от местни центрове за връзка на Свободния университет в Делхи, Кайро, Москва, Пекин и Сао Пауло е съществен елемент от интернационализацията. Това носи в университета допълнителен експертен опит за региона, а местните центрове са първата точка за контакт с хората, които се интересуват от следване или изследователска дейност.

– Мерките за интернационализация в рамките на Берлинския университетски алианс заедно с Хумболтовия и Техническия университет в Берлин (Berlin University Alliance) само допринасят към целите на Свободния университет Берлин.

Относно университетската култура интернационализацията се комуникира сред работещите в самия университет, както и с партньори извън

него. Предвижда се и засилване на използването на английски език, което ще улесни учащите, които не владеят немски език. [19]

Кариерата в областта на научните изследвания става все по-международна и следователно набирането на научни кадри трябва да се осъществява в световен мащаб. Свободният университет Берлин предвижда въвеждане на Good Practice-инициативи с цел набиране на световно утвърдени учени.

Друга мярка предвижда обучение на сътрудниците в Свободния университет Берлин на езикови и интеркултурни умения за самостоятелно справяне с работата в условията на интернационализация.

Изводи

Германия е атрактивна научна дестинация, която в световен мащаб привлича значителен брой учени и изследователи от целия свят. Федералната република постига това чрез различни програми и инициативи за стимулиране и развитие на научния потенциал, чрез висока степен на децентрализация, самоуправление и автономия на висшето образование и чрез добро сътрудничество между отделните федерални провинции и местните висши учебни заведения, както и между самите учебни заведения. Такъв пример са трите големи университета в столицата Берлин, които са се обединили в Berlin University Alliance.

В рамките на изследването се установи, че докторантското обучение в Германия е възможно в три форми – индивидуално (класическа форма), структурирана докторантска програма или в рамките на т.нар. докторантски училища (PhD-Track/graduate schools), а периодът за изследователска работа варира между 3 и 6 години. При индивидуалната докторантура младият изследовател работи по дисертацията си сам с помощта на научния ръководител. При структурираната докторантура и обучението в докторантски училища, които форми все повече се утвърждават в Германия, младият учен е част от изследователски екип, който заедно работи по даден научен проект. Този интердисциплинарен подход допринася за научния обмен между отделните изследователи и допринася за социалната им интеграция.

В Германия съществува нормативна база с основни разпоредби относно допускане на кандидатите до докторантура, но конкретните изисквания за прием и провеждане на докторантура се различават в отделните федерални провинции и различните университети. Както се доказва по примера на 3 случайно избрани факултета от различни научни области в рамките на Свободния университет в Берлин значителна част от изискванията на разглежданите факултети за допускане до и провеждане на докторантско обучение се припокриват – например при състава на изпитната комисия, която разглежда документите на кандидат-докторантите, при регулярния срок за написване на дисертационния труд, както и при защитата на научния труд в

рамките на изпитен колоквиум (диспут). Различия се наблюдават в езиците, на които може да се провежда докторантурата при научната титла след успешна защита, както и във вида на самата дисертация – индивидуален научен труд или част от кумулативен труд в рамките на научен проект.

До 2008 г. условията за допускане до докторантура са по-обща и почти еднакви за повечето специалности. Към настоящия момент все повече се засилва връзката между предишното образование и областта на дисертационното изследване. Същевременно се наблюдава гъвкавост по отношение на предишното образование при кандидат-докторантите – след провеждане на специализиран тест за умения до докторантура се допускат и кандидати, завършили висши училища за приложни науки, а не само такива, завършили университети.

Този гъвкав подход при избора на докторанти, принципите на съвместна изследователска дейност в рамките на общ научен труд и интернационализацията на всички нива във висшите учебни заведения превръщат Германия в желана научна дестинация за провеждане на докторантура.

Бележка: Статията е резултат от изпълнението на дейностите по проект „Докторантското обучение в интер-университетска перспектива (сравнителен анализ и възможности за сътрудничество)“, номер на проекта 80-10-48/10.05.2022, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“.

Цитати и бележки

- [1] Destatis – Statistisches Bundesamt. https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/08/PD22_347_213.html#:~:text=WIESBADEN%20%E2%80%93%20Im%20Jahr%202021%20befanden,beziehungsweise%204%20%25%20mehr%20als%202020. Retrieved on 20.08.2022.
- [2] Bundesministerium für Bildung und Forschung. https://www.bmbf.de/bmbf/de/bildung/studium/internationalisierung_derhochschulen/internationalisierung_derhochschulen.html. Retrieved on 13.08.2022.
- [3] Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung. <https://www.bmz.de/de/themen/dezentralisierung>. Retrieved on 25.08.2022.
- [4] Hochschulrektorenkonferenz. <https://www.hrk.de/themen/hochschulsystem/hochschulautonomie/>. Retrieved on 16.08.2022.
- [5] Hochschulrahmengesetz (HRG). <http://www.gesetze-im-internet.de/hrg/BJNR001850976.html#BJNR001850976BJNG000402310>. Retrieved on 06.08.2022.
- [6] Hochschulrahmengesetz (HRG). <http://www.gesetze-im-internet.de/hrg/BJNR001850976.html#BJNR001850976BJNG000402310>. Retrieved on 06.08.2022.
- [7] Gesetz zur Förderung des wissenschaftlichen und künstlerischen Nachwuchses (Landesgraduiertenförderungsgesetz - LGFG) Vom 23. Juli 2008. https://www.landesrecht-bw.de/jportal/portal/t/2i8/page/bsbawueprod.psml/action/portlets.jw.MainAction?p1=7&eventSubmit_doNavigate=searchInSubtreeTOC&showdoccase=1&doc.hl=0&doc.id=jlr-GFGBW2008pP5&doc.part=S&toc.poskey=#focuspoint. Retrieved on 19.08.2022.

- [8] Bayerisches Eliteförderungsgesetz (BayEFG). <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayEFG-7>. Retrieved on 19.08.2022.
- [9] Saarlandsches Berufsakademiegesetz (Saarl. BAKadG), § 8 – Übergangsvorschriften. <https://recht.saarland.de/bssl/document/jlr-BerAkadGSLV6P8>. Retrieved on 21.08.2022.
- [10] Gesetz über die Hochschulen im Land Berlin (Berliner Hochschulgesetz - BerlHG) in der Fassung vom 26. Juli 2011. <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-HSchulGBE2011rahmen>. Retrieved on 24.08.2022.
- [11] Gesetz zur Förderung des wissenschaftlichen und künstlerischen Nachwuchses (Nachwuchsförderungsgesetz – NaFöG) in der Fassung vom 7. Juni 2005 (GVBl. S. 339). <https://www.fu-berlin.de/sites/abt-1/stabsstellen/dcfamservice/media/infomaterialien/nachwuchsfoerderungsgesetz1.pdf>. Retrieved on 22.08.2022.
- [12] Gesetz über die Hochschulen im Land Berlin (Berliner Hochschulgesetz - BerlHG) in der Fassung vom 26. Juli 2011 - § 21 - § 36a Dritter Abschnitt - Studium, Lehre und Prüfungen. VIS Berlin - Dritter Abschnitt BerlHG | Landesnorm Berlin | Dritter Abschnitt - Studium, Lehre und Prüfungen | gültig ab: 02.06.2011. Retrieved on 24.08.2022.
- [13] Gesetz zur Förderung des wissenschaftlichen und künstlerischen Nachwuchses (Nachwuchsförderungsgesetz – NaFöG) in der Fassung vom 7. Juni 2005 (GVBl. S. 339). <https://www.fu-berlin.de/sites/abt-1/stabsstellen/dcfam-service/media/infomaterialien/nachwuchsfoerderungsgesetz1.pdf>. Retrieved on 22.08.2022.
- [14] Freie Universität Berlin. <https://www.fu-berlin.de/universitaet/profil/zahlen/index.html>. Retrieved on 26.08.2022.
- [15] Freie Universität Berlin. <https://www.fu-berlin.de/universitaet/profil/netzwerk/index.html>. Retrieved on 26.08.2022.
- [16] Internationale Netzwerkuniversität 2020: Internationalisierungsstrategie für die Freie Universität Berlin. https://www.fu-berlin.de/international/_medien/internationalisierungsstrategie.pdf. Retrieved on 29.08.2022.
- [17] Internationale Strategie 2025 für die Freie Universität Berlin. https://www.fu-berlin.de/international/profile/Strategiepapier_FU_2025_deutsch_english_final_korr.pdf. Retrieved on 29.08.2022.
- [18] Internationale Strategie 2025 für die Freie Universität Berlin. https://www.fu-berlin.de/international/profile/Strategiepapier_FU_2025_deutsch_english_final_korr.pdf. Retrieved on 29.08.2022.
- [19] Freie Universität Berlin. <https://www.fu-berlin.de/campusleben/campus/2022/220720-interview-internationalisierung/index.html>. Retrieved on 29.08.2022.

Библиография и источники

- Bayerisches Eliteförderungsgesetz (BayEFG). <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayEFG-7>. Retrieved on 19.08.2022.
- Bundesministerium für Bildung und Forschung. https://www.bmbf.de/bmbf/de/bildung/studium/internationalisierung_derhochschulen/internationalisierung-der-hochschulen.html. Retrieved on 13.08.2022
- Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung. <https://www.bmz.de/de/themen/dezentralisierung>. Retrieved on 25.08.2022.

- Destatis – Statistisches Bundesamt. https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/08/PD22_347_213.html#:~:text=WIESBADEN%20%E2%80%93%20Im%20Jahr%202021%20befanden,beziehungsweise%204%20%25%20mehr%20als%202020. Retrieved on 20.08.2022.
- Freie Universität Berlin. <https://www.fu-berlin.de/universitaet/profil/zahlen/index.html>. Retrieved on 26.08.2022.
- Gesetz zur Förderung des wissenschaftlichen und künstlerischen Nachwuchses (Nachwuchsförderungsgesetz – NaFöG) in der Fassung vom 7. Juni 2005 (GVBl. S. 339). <https://www.fu-berlin.de/sites/abt-1/stabsstellen/dcfamservice/media/infomaterialien/nachwuchsfoerderungsgesetz1.pdf>. Retrieved on 22.08.2022.
- Gesetz über die Hochschulen im Land Berlin (Berliner Hochschulgesetz - BerlHG) in der Fassung vom 26. Juli 2011 - § 21 - § 36a Dritter Abschnitt - Studium, Lehre und Prüfungen. VIS Berlin - Dritter Abschnitt BerlHG | Landesnorm Berlin | Dritter Abschnitt - Studium, Lehre und Prüfungen | gültig ab: 02.06.2011. Retrieved on 24.08.2022.
- Gesetz zur Förderung des wissenschaftlichen und künstlerischen Nachwuchses (Nachwuchsförderungsgesetz – NaFöG) in der Fassung vom 7. Juni 2005 (GVBl. S. 339). <https://www.fu-berlin.de/sites/abt-1/stabsstellen/dcfam-service/media/infomaterialien/nachwuchsfoerderungsgesetz1.pdf>. Retrieved on 22.08.2022.
- Gesetz über die Hochschulen im Land Berlin (Berliner Hochschulgesetz - BerlHG) in der Fassung vom 26. Juli 2011. <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-HSchulGBE2011rahmen>. Retrieved on 24.08.2022.
- Gesetz zur Förderung des wissenschaftlichen und künstlerischen Nachwuchses (Landesgraduiertenförderungsgesetz - LGFG) Vom 23. Juli 2008. https://www.landesrecht-bw.de/jportal/portal/t/2i8/page/bsbawueprod.psm/ action/portlets.jw.MainAction?p1=7&eventSubmit_doNavigate=searchInSubtreeTOC &showdoccase=1&doc.hl=0&doc.id=jlr-GFGBW2008pP5&doc.part=S&toc.poskey=#focuspoint. Retrieved on 19.08.2022.
- Hochschulrektorenkonferenz. <https://www.hrk.de/themen/hochschulsystem/hochschulautonomie/>. Retrieved on 16.08.2022.
- Hochschulrahmengesetz (HRG). <http://www.gesetze-im-internet.de/hrg/BJNR001850976.html#BJNR001850976BJNG000402310>. Retrieved on 06.08.2022
- Hochschulrahmengesetz (HRG). <http://www.gesetze-im-internet.de/hrg/BJNR001850976.html#BJNR001850976BJNG000402310>. Retrieved on 06.08.2022.
- Saarlandsches Berufsakademiegesetz (Saarl. BAKadG), § 8 – Übergangsvorschriften. <https://recht.saarland.de/bssl/document/jlr-BerAkadGSLV6P8>. Retrieved on 21.08.2022.
- Internationale Netzwerkuniversität 2020: Internationalisierungsstrategie für die Freie Universität Berlin. https://www.fu-berlin.de/international/_medien/internationalisierungsstrategie.pdf. Retrieved on 29.08.2022.
- Internationale Strategie 2025 für die Freie Universität Berlin. https://www.fu-berlin.de/international/profile/Strategiepapier_FU_2025_deutsch_english_final_korr.pdf. Retrieved on 29.08.2022.
- Internationale Strategie 2025 für die Freie Universität Berlin. https://www.fu-berlin.de/international/profile/Strategiepapier_FU_2025_deutsch_english_final_korr.pdf. Retrieved on 29.08.2022.

Ръкописът е изпратен на 18.03.2023 г.

Рецензиране от двама независими рецензенти: от 19.03.2023 до 30.03.2023 г.

Приемане за публикуване: 31.03.2023 г.

Manuscript was submitted: 18.03.2023.

Double Blind Peer Reviews: from 19.03.2023 till 30.03.2023.

Accepted: 31.03.2023.

Брой 55 на сп. „Реторика и комуникации“, април 2023 г. се издава с финансовата помощ на Фонд научни изследвания, договор № КП-06-НП4/72 от 16 декември 2022 г.

Issue 55 of the Rhetoric and Communications Journal (April 2023) is published with the financial support of the Scientific Research Fund, Contract No. KP-06-NP4/72 of December 16, 2022